

VÄGLEDNING

för att ge barn och unga från
nationella minoriteter inflytande

Återrapportering av uppdraget att ta
fram och sprida ett vägledande material
för förvaltningsmyndigheter

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	5
Inledning	6
Förberedelser	7
Intervjuer med förvaltningsmyndigheter	7
Samråd med de nationella minoriteterna	8
Genomförande	9
Det vägledande materialet tas fram	9
Spridning av vägledande material	9
Slutsatser	11
Referenser	14
Bilaga: Vägledning för att ge barn och unga från nationella minoriteter inflytande	15
Ha kännedom om de nationella minoriteterna och minoritetslagen	15
Implementera ett barnrätts- och ungdomsperspektiv i verksamheten	17
Skaffa kunskap och kompetens	18
Ta fram och utveckla rutiner för strukturerade samråd	20
Anpassa formerna för samråd efter barns och ungas förutsättningar	21
Anordna meningsfulla samråd	22
Anordna samråd med yngre barn	23

Förord

Under 2021 har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, MUCF, haft i uppdrag att ta fram och sprida vägledande material för hur förvaltningsmyndigheter kan främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem i enlighet med lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Myndigheten skulle i uppdraget ta tillvara kunskaper från uppdraget att främja ungas förutsättningar att delta i demokratin (Ku2020/00497) samt uppdraget att förbättra förutsättningar för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna.

I den här rapporten presenteras hur uppdraget har genomförts och uppnådda resultat. I rapporten beskrivs också på vilket sätt uppdraget har tagit tillvara på kunskaper från andra uppdrag inom myndigheten. Myndigheten ger även förslag på hur arbetet kan utvecklas.

MUCF bedömer att det finns ett stort behov av vägledning för att ge barn och unga från de nationella minoriteterna inflytande. Myndigheten anser att materialet som har tagits fram bör ses som ett levande dokument som kontinuerligt inkluderar ny kunskap inom området. Det finns även ett behov av att ytterligare sprida materialet till landets kommuner, regioner och statliga myndigheter.

Rapporten har tagits fram av Victoria Blomén och Lejla Hadzihasanovic på avdelningen för statsbidrag.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Sammanfattning

Under 2021 har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, MUCF, haft i uppdrag att ta fram och sprida vägledande material för hur förvaltningsmyndigheter kan främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem i enlighet med lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I uppdraget ingick att ta tillvara kunskaper från uppdraget att främja ungas förutsättningar att delta i demokratin (Ku2020/00497) samt uppdraget att förbättra förutsättningar för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna.

Här presenteras hur myndigheten har genomfört uppdraget och vad uppdraget har resulterat i. Första kapitlet beskriver myndighetens förberedelsearbete med inventering av befintlig kunskap, intervjuer med förvaltningsmyndigheter och samråd med de nationella minoriteternas ungdomsförbund. Andra kapitlet beskriver hur MUCF tagit fram och spridit det vägledande materialet. I det tredje kapitlet finns slutsatser och förslag på fortsatt utveckling.

MUCF bedömer att det finns ett stort behov av vägledning för att ge barn och unga från de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande. Det vägledande material som tagits fram bör följas upp och uppdateras i takt med att utvecklingen inom området framskrider. Det finns behov av att fortsatt utveckla och sprida det vägledande materialet. Myndigheten anser även att det finns behov av att förstärka de nationella minoriteternas resurser för att de ska kunna möta en ökad efterfrågan av deras kompetens från förvaltningsmyndigheterna.

MUCF föreslår att regeringen:

- ger MUCF ett långsiktigt och flerårigt uppdrag att arbeta med att förbättra förutsättningarna för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna.
- ger Länsstyrelsen Stockholm uppdrag och finansiering för att samordna samråd mellan statliga myndigheter och de nationella minoriteterna.
- ser över och inför en permanent höjning av det totala bidragsanslaget till barn- och ungdomsorganisationer.
- ser över förordning (2011:65) om statsbidrag till barn och ungdomsorganisationer så att MUCF vid fördelningen av bidrag kan beakta att de nationella minoriteterna bedriver resurskrävande verksamhet.

Inledning

Sedan år 2000 är samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar erkända som nationella minoriteter i Sverige. Minoritetsspråken är samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch. Samerna är dessutom erkända som urfolk. Regeringens mål med minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft i januari 2010 (SFS 2009:724). Den beskriver vilka rättigheter som minoriteterna har i hela landet och inom de speciella förvaltningsområden som finns för samiska, meänkieli och finska. Lagen säger bland annat att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor. I begreppet ”förvaltningsmyndighet” ingår utöver statliga myndigheter även kommunala och regionala myndigheter.

Den 1 januari 2019 trädde förstärkningar i minoritetslagen i kraft vilket bland annat innebär att förvaltningsmyndigheter särskilt ska främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar. I Länsstyrelsen Stockholm och Sametingets rapport om minoritetspolitikens utveckling år 2019 bedömde de att förstärkningen av skyldigheten att samråda med barn och unga från de nationella minoriteterna ännu inte hade fått något större genomslag (Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget 2020).

Genom en ändring i regleringsbrevet för budgetår 2021 den 17 juni 2021 fick MUCF i uppdrag att ta fram och sprida ett vägledande material för hur förvaltningsmyndigheter kan främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem i enlighet med lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I uppdraget ingick att ta tillvara kunskaper från uppdraget att främja ungas förutsättningar att delta i demokratin (Ku2020/00497) samt uppdraget att förbättra förutsättningar för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna (regeringsbeslut 2021).

Förberedelser

Arbetet med att ta fram vägledande materialet inleddes med att samla in kunskap inom området. MUCF ville ta vara på den kunskap och de resurser som redan finns gällande frågor som rör nationella minoriteter och frågor som rör barn och unga. En annan del i det förberedande arbetet var att undersöka hur strukturer för samråd och inflytande för barn och unga från de nationella minoriteterna ser ut i dag, vad som fungerar bra och vad som behöver utvecklas.

För att kunna ta fram ett vägledande material som är relevant och användbart för förvaltningsmyndigheterna har MUCF genomfört intervjuer med olika förvaltningsmyndigheter. Myndigheten har även anordnat samråd med de nationella minoriteternas ungdomsförbund för att materialet ska ta hänsyn till de nationella minoriteternas perspektiv.

Intervjuer med förvaltningsmyndigheter

MUCF sitter med i myndighetsnätverket för området nationella minoriteter som leds av Länsstyrelsen Stockholm. På mötet den 11 november 2020 behandlades frågan om myndigheternas former för samråd med barn och unga från de nationella minoriteterna. Minnesanteckningarna har använts som en utgångspunkt för fortsatt kunskapsinhämtning gällande samråd mellan statliga myndigheter och barn och unga från de nationella minoriteterna. För att få en djupare insikt i hur samrådsformer för barn och unga ser ut och fungerar i de statliga myndigheterna idag genomfördes även semi-strukturerade intervjuer med åtta statliga myndigheter.¹

Eftersom förutsättningarna mellan kommunala, regionala och statliga myndigheter kan skilja sig åt avsevärt ville vi även undersöka hur samrådsformer för barn och unga ser ut och fungerar i landets kommuner och regioner. I uppdraget att främja ungas förutsättningar att delta i demokratin (regeringsbeslut 2020a) samarbetar MUCF med sex kommuner och en region för att tillsammans öka ungas kunskap om lokal demokrati. Dessa fick information om uppdraget att ta fram ett vägledande material för inflytande och samråd med barn och unga och fick frågan om de ville ställa upp på en intervju. Det ledde till att regionen och en av kommunerna intervjuades. Övriga kommuner och regioner som har intervjuats valdes ut antingen för att de hade uttryckt intresse för att medverka i framtagandet av materialet eller för att de hade identifierats som aktörer med kompetens inom området. Det var även önskvärt att få en viss geografisk spridning på de som deltog i intervjuerna. Sammanlagt intervjuades tre regioner² och fem kommuner³.

Intervjuerna gav en bild av hur strukturer för samråd och inflytande ser ut i dagsläget, vad som fungerar bra och vad som behöver utvecklas. Dessutom gavs många konkreta råd, tips och goda exempel som har tagits tillvara i det vägledande materialet. MUCF fick också reda på vilka utmaningar som finns i

¹ Folkhälsomyndigheten, Skolverket, Universitets och högskolerådet (UHR), Institutet för språk och folkminnen (Isof), Kulturrådet, Barnombudsmannen, Socialstyrelsen och Arbetsförmedlingen.

² Västra Götalandsregionen, Region Gävleborg och Region Uppsala.

³ Gävle kommun, Luleå kommun, Skellefteå kommun, Vindeln kommun och Lund kommun.

arbetet med inflytande och samråd för barn och unga från de nationella minoriteterna och vad förvaltningsmyndigheterna skulle vilja ha med i ett vägledande material.

Samråd med de nationella minoriteterna

I uppdraget för att förbättra förutsättningar för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna (regeringsbeslut 2020b) genomförde MUCF under våren 2021 enskilda samråd med var och en av de nationella minoriteternas ungdomsförbund⁴. Utöver att diskutera själva uppdraget ställde myndigheten generella frågor kring samråd och hur de skulle vilja att MUCF organiserade sina samråd i framtiden. Minnesanteckningarna från mötena användes som en utgångspunkt för de nationella minoriteternas perspektiv då vägledningen togs fram.

MUCF bjöd även in de nationella minoriteternas ungdomsförbund till samråd specifikt gällande det vägledande materialet under hösten 2021. Samråd genomfördes med Judiska ungdomsförbundet, Romska ungdomsförbundet och Sverigefinska ungdomsförbundet. Tyvärr gick det inte hitta någon tid för samråd med Met Nuoret och Sáminuorra under hösten. Alla ungdomsförbund fick dock möjlighet att kommentera ett utkast av det vägledande materialet innan det publicerades.

MUCF planerade även att anordna ett öppet samråd för unga från de nationella minoriteterna på en fysisk träff i Stockholm i december 2021. Detta ställdes dock in på grund av få anmälningar och en oro för ökad smittspridning.

⁴ Sáminuorra, Met Nuoret, Judiska ungdomsförbundet, Romska ungdomsförbundet och Sverigefinska ungdomsförbundet.

Genomförande

MUCF fick uppdraget att ta fram och sprida ett vägledande material den 17 juni 2021. MUCF ansåg att det var viktigt att det vägledande materialet baserades på befintlig kunskap inom området. Direkt efter sommaren påbörjades en intensiv fas med förberedelsearbete i form av inventering och inhämtning av kunskap. I slutet av hösten sammanställdes underlaget till ett digitalt vägledande material.

Det vägledande materialet tas fram

MUCF beslutade att det vägledande materialet skulle publiceras på MUCF:s hemsida: [Vägledning för att ge barn och unga från nationella minoriteter inflytande](#). Det innebär att det både är tillgängligt, tillgänglighetsanpassat och lätt att uppdatera.

Vägledningen är utformad som en checklista där läsaren kan få mer information under de olika avsnitten. Vägledningen baseras på det underlag och den kunskap som har samlats in under förberedelsearbetet. Arbetet med att främja inflytande och samråd för barn och unga från de nationella minoriteterna bör utgå från ett rättighetsbaserat synsätt. Materialet ger vägledning i hur förvaltningsmyndigheterna kan arbeta med nationella minoriteters rättigheter utifrån ett barnrätts- och ungdomsperspektiv. Vägledningen ger även konkreta råd om vad myndigheterna bör tänka på när de anordnar samråd med barn och unga. I vägledningen finns också goda exempel från några av de myndigheter som MUCF har intervjuat.

En av de största utmaningarna i uppdraget var att sammanställa och avgränsa materialet till en lästlät och användbar vägledning som kunde publiceras till årsskiftet. Flera av de goda råd, tips och exempel som de intervjuade gav kom därför inte med i själva vägledningen. MUCF ser att det finns ett behov av att fortsätta utveckla det vägledande materialet och fylla på vägledningen med fler avsnitt. Det gäller bland annat hur man kan arbeta för att nå ut till målgruppen.

Spridning av vägledande material

MUCF har inledningsvis spridit materialet genom e-postutskick till de kommuner, regioner och statliga myndigheter som vi har intervjuat eller varit i kontakt med under uppdraget. Information och länk till materialet har även skickats ut till de nationella minoriteternas ungdomsförbund och den arbetsgrupp bestående av unga från de nationella minoriteterna som MUCF har samarbetat med inom ramen för uppdraget att förbättra förutsättningar för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna. Kontaktpersoner i kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområdena för samiska, finska och meänkieli har också fått e-postutskick. Sammanlagt har 239 speciellt utvalda kontakter informerats.

Det vägledande materialet har uppmärksammats i MUCF:s nyhetsbrev för januari 2022. Nyhetsbrevet skickades ut till 9 059 prenumeranter och öppnades av 3 062 personer. Länsstyrelsen i Stockholm har också informerat

och länkat till vägledningen i sitt nyhetsbrev gällande nationella minoriteter. Nyhetsbrevet skickades ut i februari 2022 och har 1 177 prenumeranter.

Av den respons MUCF hittills hunnit få verkar materialet vara både efterlängtat och uppskattat. En kontakt skriver:

■ Jättefin vägledning och bra med alla länkar samlade, tack!

MUCF har också fått in förfrågningar om att presentera materialet vid olika möten och spridningsaktiviteter kommer att fortsätta under 2022.

Slutsatser

MUCF bedömer att det finns ett stort behov i landets kommuner, regioner och statliga myndigheter av ett vägledande material för hur de kan främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem. Utifrån samtal myndigheten har haft med unga från de nationella minoriteterna och deras ungdomsförbund har MUCF fått uppfattningen att många förvaltningsmyndigheter behöver bli bättre på att samråda med barn och unga.

MUCF delar Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets bedömning att förstärkningen i minoritetslagstiftningen gällande skyldigheten att samråda med barn och unga från de nationella minoriteterna ännu inte hade fått något större genomslag (Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget 2020). Många förvaltningsmyndigheter saknar strukturer för arbetet med inflytande och samråd med barn och unga från de nationella minoriteterna eller befinner sig i startgroparna för att utveckla ett sådant arbete.

Det vägledande materialet som tagits fram bör följas upp och uppdateras i takt med utvecklingen inom området. I många av de förvaltningsmyndigheter MUCF har varit i kontakt med pågår ett kontinuerligt utvecklingsarbete för att förbättra arbetet med att främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem. I samband med det kan MUCF komplettera materialet med fler goda råd, tips och exempel.

Förutsättningarna för statliga myndigheter, regioner och kommuner kan skilja sig mycket åt och det vägledande materialet skulle även kunna kompletteras med material som riktar sig specifikt till respektive organisationstyp. MUCF ställer sig därför positiv till uppdraget att fortsätta utveckla och sprida vägledningen 2022 (regeringsbeslut 2021b). Myndigheten ser dock att det även efter 2022 kan finnas behov av att utveckla och sprida vägledningen. Det är mycket viktigt att arbetet med att främja inflytande för barn och unga från de nationella minoriteterna bedrivs långsiktigt. Myndigheten föreslår därför att regeringen ska ge MUCF ett flerårigt uppdrag att arbeta med att förbättra förutsättningarna för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna, där utvecklingen och spridningen av det vägledande materialet ingår.

MUCF tror att förstärkningen i minoritetslagstiftningen och skyldigheten att samråda med barn och unga från de nationella minoriteterna kommer att få ett ökat genomslag över tid och att det vägledande materialet kommer att bidra till att fler statliga myndigheter, regioner och kommuner kommer genomföra samråd med barn och unga från de nationella minoriteterna. Det kan innebära att de nationella minoriteternas ungdomsförbund får fler förfrågningar om att delta i samråd eller förmedla vidare kontakter och information. Det finns en risk att detta leder till en ”samrådströtthet” hos ungdomsförbunden om de känner att alltför mycket tid går åt till att sitta med på samråd. Intervjuerna visade att de samordnade samråd som Länsstyrelsen Stockholm anordnade under 2019 var uppskattade både av statliga myndigheter och de nationella minoriteternas ungdomsförbund. MUCF föreslår därför att regeringen ska ge Länsstyrelsen Stockholm uppdrag och finansiering för att samordna samråd mellan statliga myndigheter och de nationella minoriteterna.

MUCF anser även att de nationella minoriteternas ungdomsförbund behöver mer resurser för att kunna möta en ökad efterfrågan av ungdomsförbundens kompetens och tid. I dagsläget uppbär fyra av de fem ungdomsförbunden organisationsbidrag från MUCF.⁵ Syftet med organisationsbidraget är att stödja barns och ungdomars självständiga organisering och inflytande i samhället och bidraget kan gå till organisationernas ordinarie verksamhet. Bidragsanslaget till barn- och ungdomsorganisationer har dock varit oförändrat sedan 2011, samtidigt som allt fler barn- och ungdomsorganisationer uppnår villkoren och tar del av bidraget. Det innebär att fler organisationer får dela på anslaget och att bidraget per organisation minskar.

Konsekvenserna av covid-19-pandemin gjorde att regeringen under 2020 beslutade att höja bidragsanslaget till barn- och ungdomsorganisationer med 50 miljoner kronor årligen under 2020–2022 (Regeringskansliet 2020). MUCF föreslår att den tillfälliga ökningen blir permanent. En permanentning av ökningen av anslaget till organisationerna kommer även att bidra till de nationella minoriteternas ungdomsförbunds möjligheter att bedriva sin verksamhet och delta i samråd.

För att ytterligare stärka de nationella minoriteternas resurser och möjligheter att delta i samråd föreslås en ändring i förordningen (2011:65) om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer. Av förordningens § 25 framgår i dagsläget att myndigheten får beakta att organisationernas verksamhet är särskilt resurskrävande när vi fastställer storleken på organisationsbidraget till en barn- och ungdomsorganisation som företräder personer med funktionsnedsättning. En liknande formulering skulle vara till nytta för barn- och ungdomsorganisationer som företräder nationella minoriteter. På så sätt kan de nationella minoriteternas ungdomsförbund kompenseras för den ökade administrativa börda som samråden kan innebära.

MUCF föreslår därför att regeringen:

- ger MUCF ett långsiktigt och flerårigt uppdrag att arbeta med att förbättra förutsättningarna för engagemang och inflytande för unga från de nationella minoriteterna. Uppdraget bör inkludera att genomföra insatser för barn och unga från de nationella minoriteterna samt att fortsätta utveckla och sprida vägledande material för hur förvaltningsmyndigheter kan främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem i enlighet med lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

⁵ Met Nuoret som i dagsläget inte får organisationsbidrag arbetar för att på sikt uppfylla kraven i förordningen.

- **ger Länsstyrelsen Stockholm uppdrag och finansiering för att samordna samråd mellan statliga myndigheter och de nationella minoriteterna.** Att Länsstyrelsen Stockholm som uppföljningsmyndighet skulle få i uppdrag att samordna de statliga myndigheternas samråd med de nationella minoriteterna skulle dels minska den administrativa bördan för varje statlig myndighet att själva organisera samråden, dels skulle det minska antalet olika samråd som de nationella minoriteternas ungdomsförbund behöver delta vid.
- **ser över och inför en permanent höjning av det totala bidragsanslaget till barn- och ungdomsorganisationer.** En höjning av bidragsanslaget skulle kunna ge en positiv effekt på de nationella minoriteternas ungdomsförbund möjligheter att bedriva sin verksamhet och delta i samråd.
- **ser över förordning (2011:65) om statsbidrag till barn och ungdomsorganisationer så att MUCF vid fördelningen av bidrag kan beakta att de nationella minoriteterna bedriver resurskrävande verksamhet.** På så sätt kan de nationella minoriteternas ungdomsförbund kompenseras för den tid och de resurser de lägger ner på samråd.

Referenser

Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget (2020). **Nationella minoriteter och minoritetsspråk, Minoritetspolitikens utveckling år 2019**, Minoritetspolitiska mål och riktlinjer. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm

Regeringsbeslut (2020a). **Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor att främja ungas förutsättningar att delta i demokratin**, 2020-03-12, Ku2020/00497/MD

Regeringsbeslut (2020b). **Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor**, 2020-12-17, Ku2020/02624 (delvis)

Regeringsbeslut (2021a). **Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor**, 2021-06-17, Ku2021/01552 (delvis), Ku2021/01557

Regeringsbeslut (2021b). **Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor**, 2021-12-16, Ku2021/01889, Ku2021/02377(delvis)

Regeringskansliet (2020). **Pressmeddelande från Kulturdepartementet: Fördelning av 50 miljoner extra till barn- och ungdomsorganisationer**, 2020-10-02

SFS 2009:724. **Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.**

Bilaga: Vägledning för att ge barn och unga från nationella minoriteter inflytande

MUCF har tagit fram en vägledning för att hjälpa kommuner, regioner och statliga myndigheter att arbeta med inflytande och samråd för barn och unga från de nationella minoriteterna. De fem nationella minoriteterna är judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och samer, där samerna också är ett urfolk. Vägledningen är framtagen efter ett antal intervjuer med olika kommuner, regioner och statliga myndigheter och efter samtal med de nationella minoriteternas ungdomsförbund.

Använd sidan som en checklista och läs mer under de olika avsnitten.

För att öka läsbarheten skriver vi ibland ”målgruppen” och menar då barn och unga från de nationella minoriteterna.

Ha kännedom om de nationella minoriteterna och minoritetslagen

Att ha kännedom om de nationella minoriteterna och minoritetslagen är grundläggande för arbetet med att främja möjligheterna till inflytande och samråd för barn och unga från de nationella minoriteterna.

Om nationella minoriteter

Sedan år 2000 är samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar erkända som nationella minoriteter i Sverige. Minoritetsspråken är samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch.

Samerna är dessutom erkända som urfolk. Den särskilda ställning som det samiska folket har som Sveriges urfolk ska respekteras och efterlevnaden av deras rättigheter ska säkerställas.

Gemensamt för minoritetsgrupperna är att de har befolkat Sverige under lång tid, att de utgör grupper med en uttalad språklig eller kulturell tillhörighet, och att de har en vilja att behålla sin identitet.

De nationella minoriteterna är dock inte någon enhetlig grupp utan består av fem olika grupper. Grundläggande kunskaper om de olika grupperna och deras respektive historia, kultur, religion och språk är en utgångspunkt för det fortsatta arbetet med att implementera minoritetspolitiken.

Regeringens mål med minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Minoritetslagen

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft i januari 2010 och gäller i hela Sverige. Den beskriver vilka rättigheter som minoriteterna har i hela landet och inom de speciella förvaltningsområden som finns för samiska, meänkieli och finska.

Lagen säger bland annat att den offentliga sektorn har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

Dessutom ska myndigheter ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor. Myndigheterna ska särskilt främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar.

Lagen säger även att kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

Länsstyrelsen i Stockholm har tillsammans med Sametinget ett särskilt uppdrag inom minoritetspolitiken. De ska tillsammans samordna och följa upp hur Sveriges minoritetspolitik genomförs i landets kommuner och myndigheter.

Läs mer om de nationella minoriteterna och minoritetslagen på följande webbsidor

- [Minoritet.se](#) – sprider kunskap om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samerna. Sametinget ansvarar för webbsidan.
- [Samer.se](#) – sprider kunskap om Sveriges ursprungsfolk samerna och deras land Sápmi. Samiskt informationscentrum ansvarar för webbsidan.
- [Lag \(2009:724\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk](#) – beskriver vilka rättigheter som minoriteterna har i hela landet och inom de speciella förvaltningsområden som finns för samiska, meänkieli och finska.
- [Från erkännande till egenmakt](#) – är regeringens strategi för de nationella minoriteterna.
- [En stärkt minoritetspolitik \(pdf, 128 s\)](#) – är regeringens proposition med förslag till ändringar i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och revidering av den minoritetspolitiska strategin.

Implementera ett barnrätts- och ungdomsperspektiv i verksamheten

Det finns internationella konventioner och nationella lagar som ger barn och unga specifika rättigheter. För att leva upp till barns och ungas rättigheter ska kommuner, regioner och myndigheter beakta Barnkonventionen och utgå ifrån ett ungdomsperspektiv i uppdrag som rör barn och unga.

Minoritetslagen säger att barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem särskilt ska främjas. Formerna för detta ska anpassas till deras förutsättningar. Att ha med ett barnrätts- och ungdomsperspektiv i verksamheten är därmed en grundläggande förutsättning för implementeringen av minoritetspolitiken.

Barnrättsperspektiv

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller Barnkonventionen som den ofta kallas, är en del av svensk lag sedan den 1 januari 2020. Att ha ett barnrättsperspektiv innebär att följa barnkonventionens artiklar och anamma dess barnsyn.

Artikel 2 i Barnkonventionen handlar om att alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras. Det är en av fyra centrala artiklar som övriga artiklar ska tolkas utifrån.

Artikel 12 i Barnkonventionen handlar om att alla barn har rätt att uttrycka sin åsikt och att få den respekterad. Det är en annan av de fyra centrala artiklarna som övriga artiklar ska tolkas utifrån.

Artikel 30 i Barnkonventionen säger att barn som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, eller som tillhör ett urfolk, har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

Arbetet med att främja inflytande och samråd för barn och unga från de nationella minoriteterna bör kopplas till organisationens övriga arbete med Barnkonventionen.

Barnombudsmannens processtöd Barnrättsresan hjälper kommuner, regioner och myndigheter att utveckla barnrättsarbetet och leva upp till barnkonventionen.

Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv

Målen med ungdomspolitikerna är att unga mellan 13 och 25 år ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Det gäller även unga från de nationella minoriteterna. För att leva upp till ungdomspolitikerna och minoritetspolitiken krävs ett ungdomsperspektiv.

MUCF har tagit fram en modell för ett Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv i sex delar som förklarar vad ett ungdomsperspektiv innebär i praktiken:

- **Syn på unga.** Se unga som en resurs och som egna rättighetsbärare. De unga är en heterogen grupp med olika behov och åsikter. En positiv attityd till unga gör det lättare för en myndighet att implementera övriga delar.
- **Aktiv styrning.** Styr, ge mandat och fördela ekonomiska medel på ett sätt som säkerställer genomförande och uppföljning av organisationens arbete med ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv.
- **Kunskap om unga.** Beslut om unga ska tas baserat på kunskap om unga och ungas rättigheter. Det innebär att arbeta med utgångspunkt i nationell

forskning och statistik. Det innebär också att följa upp ungas levnadsvillkor inom organisationens verksamhetsområde.

- **Ungdomskompetens.** Varje myndighet behöver ha en strategi för att säkerställa en grundförståelse hos medarbetarna om innebörden av ungdomsperspektivet och ungas rättigheter inklusive FN:s konvention om barnets rättigheter. En myndighet behöver också ha spetskompetens för att säkerställa att alla komponenter implementeras med hög kvalitet i organisationen.
- **Myndighetsdriven delaktighet.** Inför beslut som berör unga bör en delaktighetsprocess genomföras för att säkra ungdomsperspektivet. Arbetet ska genomföras med hög kvalitet tillsammans med en relevant grupp unga. Möjligheten att påverka ska vara på rätt nivå för inflytande och det ska finnas en strategi för återkoppling till unga efter att beslut har fattats.
- **Ungdomsdriven delaktighet.** Ha strukturer och ett aktivt arbete som gör att unga själva, eller med stöd av andra, kan driva egna frågor som är viktiga och relevanta för dem.

För att lyckas främja möjligheterna till inflytande och samråd för barn och unga från de nationella minoriteterna bör ni arbeta med alla sex delar.

Läs mer om barnrätts- och ungdomsperspektivet på följande webbsidor

- [FN:s konvention om barnets rättigheter](#) – Barnkonventionen hämtad från Barnombudsmannens hemsida.
- [Barnrättsresan](#) – Barnombudsmannens processtöd som hjälper kommuner, regioner och statliga myndigheter att utveckla sitt barnrättsarbete och leva upp till barnkonventionen.
- [Unga direkt](#) – inspiration för er som direkt eller indirekt arbetar med barn och unga. Utvecklat av Barnombudsmannen.
- [Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv](#) – är ett självkattningsverktyg som kan användas för att få insikt i hur ni använder ungdomsperspektivet idag och inom vilka områden ni skulle kunna utvecklas. Verktyget är framtaget av MUCF.
- [Handbok för barns delaktighet och inflytande](#) ger teoretiska och praktiska tips om hur man kan arbeta med barns delaktighet och inflytande. Framtagen av UNICEF Sverige.

Skaffa kunskap och kompetens

För att främja möjligheterna till inflytande och samråd för målgruppen behöver ni skaffa kunskap och kompetens både om barn och unga och om de nationella minoriteterna.

Kunskap och kompetens att arbeta med barn och unga

Beslut om barn och unga ska tas baserat på kunskap om barn och unga. Det finns nationell statistik och forskning gällande barns och ungas levnadsvillkor. MUCF samlar statistik och tar regelbundet fram rapporter om ungas levnadsvillkor.

Undersök om ni har något system för att hålla er organisation uppdaterad med aktuell forskning om barns och ungas levnadsvillkor. Se också över vilken forskning och kunskap som finns om barn och unga i ert geografiska område eller inom ert verksamhetsområde. Fundera på om ni behöver ta fram egen kunskap om barn och unga inom ert geografiska område eller inom ert verksamhetsområde.

Se till att de personer i er organisation som möter eller tar beslut om barn och unga har kompetens att arbeta utifrån ett barnrätts- och ungdomsperspektiv. Det inkluderar att ha ett respektfullt bemötande och en särskild förståelse för vad som krävs för att alla grupper av unga ska inkluderas.

Läs mer om unga på följande webbsidor

- ungidag.se - ett webbaserat uppföljningssystem som visar statistik och information som gör det möjligt att följa hur unga 13- till 25-åringars levnadsvillkor ser ut i Sverige.
- [UNG IDAG](#) – en rapportserie från MUCF som varje år gör en fördjupningsrapport baserad på statistik från sajten ungidag.se.
- [Fokus](#) – en rapportserie från MUCF som varje år gräver djupare i ett aktuellt ämne som rör ungas levnadsvillkor.
- [Unga med attityd](#) – en undersökning som görs var femte till sjätte år och analyserar ungas attityder och värderingar till ett antal samhällsområden.

Kunskap och kompetens att arbeta med de nationella minoriteterna

Inledningsvis bör ni säkerställa att ni har grundläggande kunskaper om de fem nationella minoriteterna och minoritetslagen. Ni behöver också vara väl insatta i de olika gruppernas levnadsvillkor, förutsättningar, organisering, prioriteringar och politiska mål.

Tänk på att minoritetsgrupperna består av en mångfald av individer med olika erfarenheter, intressen och prioriteringar och att det ibland kan finnas olika grupper inom en minoritetsgrupp.

Vidare kan barn och unga från de nationella minoriteterna till viss del ha andra behov och prioriteringar än de vuxna. På de nationella minoriteternas ungdomsförbunds hemsidor hittar ni mer information om vilka frågor de bedriver.

Fundera även på om ni bör anställa personer med särskilda kultur- eller språkkompetenser som kan möta målgruppen på deras villkor. Tänk dock på att det finns fem olika nationella minoriteter och att ni bör arbeta med samtliga. Oavsett vem eller vilka som arbetar med frågorna bör de ha kunskap och förmåga att bemöta samtliga grupper på ett respektfullt sätt.

Läs mer om unga från de nationella minoriteterna på följande webbsidor

- [\(o\)likheter](#) (pdf, 52 sid) – en rapport om unga minoriteters och urfolks förutsättningar för organisering från LSU – Sveriges ungdomsorganisationer.
- [Judiska ungdomsförbundet i Sverige](#) – hemsida för det judiska ungdomsförbundet.
- [Romska ungdomsförbundet](#) – hemsida för det romska ungdomsförbundet.
- Sverigefinska ungdomsförbundet – hemsida för det sverigefinska ungdomsförbundet.
- [Met Nuoret](#) – hemsida för tornedalingars ungdomsförbund.
- [Sáminuorra](#) – hemsida för samernas ungdomsförbund.

Ta fram och utveckla rutiner för strukturerade samråd

Kommuner, regioner och statliga myndigheter är skyldiga att så långt det är möjligt samråda med de nationella minoriteterna i frågor som berör dem. Samråd är en form av myndighetsdriven delaktighet som är en av komponenterna i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet.

Samråden ska ske genom en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna. Att samråden ska vara strukturerade innebär att det ska finnas en planering för samråden och att de ska hållas systematiskt och regelbundet.

Förutsättningarna för kommuner, regioner och statliga förvaltningsmyndigheter att anordna samråd ser olika ut. Anpassa formerna efter era egna förutsättningar. Oavsett hur formerna ser ut bör ni dock se till att ni har rutiner för att anordna strukturerade, systematiska och regelbundna samråd.

Exempel på Arbetsförmedlingens rutin för samråd

Arbetsförmedlingen har tagit fram rutiner för samråd med de nationella minoriteterna. Genom rutinen säkerställer de att samrådsformen inte ändras om det kommer en ny tjänsteperson. I rutinerna ingår:

- en kort bakgrund till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk,
- information om vilka från de nationella minoriteterna som ska bjudas in och hur de bjuds in,
- hur ofta och var samråd hålls,
- hur ersättning hanteras för deltagande i samråd,
- att frågorna som talas om under samråd ska tas vidare och återkopplas vid behov och
- hur de nationella minoriteterna ska garanteras inflytande över form och innehåll.

Anpassa formerna för samråd efter barns och ungas förutsättningar

Kommuner, regioner och statliga myndigheter ska särskilt främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar.

Ni kan behöva se över om de befintliga strukturer ni har för samråd med de nationella minoriteterna är anpassade för att även barn och unga ska kunna delta. Det kan handla om att se över vilka tider ni lägger samråden på, vilka frågor ni diskuterar, hur ni bjuder in till samråd och var ni har samråden.

Även om ni anpassar era generella samråd så att barn och ungdomar kan delta så är det inte alltid de känner sig bekväma att ta plats i rum där det mestadels sitter vuxna. Därför bör ni utöver era generella samråd med de nationella minoriteterna även anordna samråd specifikt för barn och unga.

Här är några generella råd kring vad ni bör tänka på för att anpassa formerna för samråd efter barns och ungas förutsättningar:

- **Håll samråden vid tider som passar målgruppen.** Undvik att hålla samråd under skoltid eller vid olika högtidsdagar.
- **Håll samråden på platser som passar målgruppen.** Samråd behöver inte innebära att ni bjuder in ungdomarna till ert kontor eller till en konferenslokal. Ni kan istället vara där ungdomarna brukar vara, till exempel på bibliotek, fritidsgårdar eller digitala plattformar. Tänk på säkerhetsaspekten och att vissa grupper är utsatta för hot och hat.
- **Ersätt eventuella resor till och från samråd och arvodera om möjligt deltagarna.** Barn och unga har inte samma ekonomiska förutsättningar som vuxna. Till exempel kan många barn och unga inte ersättas för förlorad arbetsinkomst. Ersättning kan också ske på andra sätt än genom att betala ut pengar, till exempel genom att deltagarna får biobiljetter eller presentkort.
- **Samråd om frågor som är relevanta för barn och unga från de nationella minoriteterna.** Genom att ha kunskap om målgruppen kan ni lättare identifiera vilka frågor som berör dem. Ni kan också fråga dem vilka frågor de är intresserade av att samråda kring.
- **Var öppen för nya metoder för samråd.** Samråd behöver inte ske i form av ett formellt möte. Det kan vara en workshop eller någon annan form av medborgardialog.
- **Sänk trösklarna och förenkla deltagandet i samråd.** Gör det inte för svårt för barn och unga att delta i samråden. Det ska som regel inte behövas särskilda förkunskaper för att kunna delta i ett samråd.
- **Skapa tillit mellan er och målgruppen:** Personerna som håller i samråden bör ha kunskap om målgruppen, kompetens att arbeta med barn och unga samt en förmåga att bygga relationer med målgruppen.
- **Ge deltagarna möjlighet att socialisera.** Ni kan till exempel ha en fikapaus, en rolig presentationsrunda eller diskutera i smågrupper om samrådet sker digitalt. Bjud på fika eller något att äta.
- **Anordna meningsfulla samråd.** I samtal med de nationella minoriteternas ungdomsförbund har framkommit att målgruppen inte alltid upplever samråden som meningsfulla. Genom att anordna samråd som gruppen tycker är meningsfulla kan ni öka deras delaktighet. Läs mer om detta i nästa avsnitt.

Exempel från Luleå kommun

I Luleå kommun har de haft samråd med ungdomar från de nationella minoriteterna genom en fritidsgård i kommunen. Det handlade bland annat om att öka ungdomarnas inflytande i fritidsgårdens verksamhet.

Vid inbjudan arbetade de uppsökande genom att sätta upp affischer. De bad också modersmåls lärare att sprida information och använde fritidsgårdens sociala medier som når många ungdomar.

Samråd är en svår term som inte lockar ungdomar. Därför bjöds ungdomarna in till en pizzakväll med samtal om frågor kopplade till nationella minoriteters språk och kultur. Ungdomarna fick prata om sådant de själva funderat på eller intresserade sig av kopplat till de nationella minoriteterna.

Tyvärr var det inte så många ungdomar som deltog. Luleå kommun tror att det bland annat kan bero på att många ungdomar inte identifierar sig som nationella minoriteter. Därför ser de ett behov av att innan samråden arbeta med aktiviteter som sprider kunskap om nationella minoriteter och kan stärka de ungas identitet.

Anordna meningsfulla samråd

Samråd ska ske genom en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna. Att samråden ska ske genom en dialog innebär att ni är skyldiga att skapa former för samråd som gynnar ett ömsesidigt, jämbördigt och förtroendefullt meningsutbyte.

Samråd ska vara givande både för de som deltar och för den som anordnar samrådet. Det är sätt för målgruppen att bli delaktiga i beslutsprocessen och få göra sina röster hörda.

Samråd är också ett sätt för er att samla in målgruppens synpunkter och perspektiv så att ni kan fatta bättre beslut och bedriva en bättre verksamhet.

Här är några generella råd kring vad ni bör tänka på för att skapa meningsfulla samråd med målgruppen:

- **Ha ett tydligt syfte med samrådet och kommunicera det till målgruppen.** Både ni och de som bjuds in ska veta varför samrådet sker. Var tydlig med vad ni vill få ut av samrådet och vad deltagarna kan få ut.
- **Var tydlig med vad ni kommer diskutera och hur långt samrådet blir.** På så sätt kan de som bjuds in bedöma om det är relevant att delta och hur mycket tid de kommer att behöva lägga.
- **Skicka ut tillräcklig information i god tid innan samrådet.** Detta gör att målgruppen kan förbereda sina synpunkter.
- **Ge målgruppen möjlighet till reellt inflytande.** Samråd om frågor som målgruppen kan påverka och gör det vid en tidpunkt då det fortfarande finns möjlighet att påverka.
- **Se till att rätt personer från er organisation deltar.** De som håller i samråden ska vara insatta och arbeta med frågorna som diskuteras. De bör också ha mandat att påverka frågan eller att ta den vidare.
- **Informera målgruppen om deras rättigheter och myndigheternas ansvar.** Många i målgruppen vet inte vilka rättigheter de har. Det allmänna har ett ansvar att informera de nationella minoriteterna om sina rättigheter.

- **Se till att skapa förutsättningar för diskussion.** Även om viss information kan behövas ges i början av mötet får det inte bara bli informationsspridning från er sida. Merparten av mötet bör fokusera på dialog och diskussion mellan er och målgruppen. Ge gärna utrymme för deltagarna att ställa egna frågor.
- **Se till att alla inbjudna får komma till tals.** Om ni har samråd med flera minoritetsgrupper samtidigt bör alla få lika mycket taltid. Om ni har samråd med barn och unga tillsammans med vuxna bör ni vara uppmärksamma på samtalsklimatet så att barnen och ungdomarna vågar säga vad de tycker.
- **Lyssna på målgruppens synpunkter och ta hänsyn till dem.** Samråden är ett tillfälle för er att samla in synpunkter och idéer från målgruppen. Se till att lyssna på vad deltagarna säger och ta hänsyn till det när ni ska fatta beslut eller genomföra insatser.
- **Utvärdera samråden med målgruppen.** Ha en kontinuerlig dialog med gruppen om vad som fungerar bra och mindre bra i samrådets form och innehåll för att ständigt förbättra samråden.
- **Återkoppla vad som händer i frågan direkt till deltagarna.** Efter samråden bör ni skicka ut minnesanteckningar och information om hur ni ska arbeta vidare med frågan. Ni bör även återkoppla vad som har hänt i frågan och hur deras synpunkter har beaktats. Det räcker inte med indirekt återkoppling genom ett inlägg på er hemsida utan hör av er direkt till dem ni har haft samråd med.

Anordna samråd med yngre barn

I och med att både barn och unga nämns i minoritetslagen är det viktigt att inte glömma bort de yngre barnen som går i förskola eller låg- och mellanstadiet. Det går att ha samråd även med yngre barn men det gäller att anpassa formerna efter barnens ålder och mognad.

Nedan följer lite generella råd kring vad ni bör tänka på när ni anordnar samråd för yngre barn:

- **Håll samråden på en plats barnen känner igen och är vana vid.** Det kan vara i förskolan, på skolan eller i ett bibliotek.
- **Begränsa antalet barn och åldersspannet på barnen.** För att alla ska kunna komma till tals och bli hörda bör det inte vara alltför många barn eller ett alltför stort åldersspann på barnen.
- **Informera både barnen och deras vårdnadshavare om syftet med samråden.** Det kan behövas medgivande från vårdnadshavarna för att genomföra samråd med barnen så kolla upp det innan.
- **Tala om ämnen som är konkreta och vardagsnära.** Öka konkretionen genom visuella hjälpmedel och annat material som kan kopplas till samtalsämnet.
- **Ha inte för långa samråd och ha med rörelsepåuser.** Yngre barn kan ha svårt att sitta stilla och fokusera länge. Så tänk på att inte ha för långt möte. Om det blir lite längre, lägg in en paus för rörelse.
- **Se till att barnen har möjlighet att utöva inflytande över de frågor som diskuteras.** Detta innebär att någon som kan ta frågorna vidare antingen deltar på samrådet eller får information om vad som har sagts under samrådet.

- **Se till att rätt person håller i samråden.** Barnen behöver känna tillit till den vuxna som leder samrådet så att de vågar säga vad de tycker. Det är inte alltid som den ansvariga på myndigheten, regionen eller kommunen är mest lämpad att hålla i samråden utan det kanske görs bäst av en pedagog som arbetar med barnen i vardagen. Om en person som är ny för barnen ska hålla i samråden bör denne introduceras i förväg för att bygga upp barnens tillit.
- **Låt vårdnadshavare komma till tals.** Ibland vill vårdnadshavare tala för sina barn. Det är alltid bäst att låta de små barnen tala själva om det är möjligt. Men ni kan komplettera med det vårdnadshavaren säger.
- **Känn av stämningen och avbryt samrådet om ni märker att barnen inte vill vara med.** Vill de inte samråda så får man respektera det.

Exempel på hur man ökade utlåningen av finskspråkiga böcker

I Skellefteå kommun var det få finskspråkiga böcker som lånades ut på biblioteket. För att åtgärda det frågade kommunen barnen i förskolan vad de skulle vilja läsa. När barnen gett förslag beställdes dessa böcker. Ibland var det specifika tips från en serie, ibland mer allmänt som ”böcker om en fisk”.

När böckerna kommit tog de med barnen till biblioteket och visade att böckerna de ville läsa fanns. De såg till att barnen förstod att det var på grund av dem och deras förslag det skett. Efter detta ökade utlåningen av böcker på finska, något som i sig främjar barnens möjlighet att lära sig sitt modersmål.

Exempel på hur man kan använda kulturväskor

I Luleå kommun har förskolan anpassat samrådsformen till yngre barn med hjälp av så kallade kulturväskor. Med hjälp av rekvisita som är kopplat till nationella minoriteters kultur möjliggörs en fantasiresa för barnen. Detta för att barnen ska få ett sammanhang gällande dialogen som förs och få informationen på ett lättillgängligt sätt.

Ett exempel på detta är en berättelse om ett besök till Torneälven. Barnen gjorde en fantasiresa och pratade om tornedalingarnas kultur och språk. Ett annat exempel är pimpelfiske. Barnen klippte pimpelhål av kartong och fick fiska upp fiskar. Barnen fick därmed pimpelfiske illustrerat för sig och fick även själva testa på det.

Målet med samråden är att informera barnen om de nationella minoriteternas språk och kulturer och att ge dem inflytande i verksamheten genom uppföljning av samråden tillsammans med pedagogerna på förskolan, så att barnen så småningom ska få hjälp att identifiera om de själva anser sig tillhöra en nationell minoritet.

HÄR VÄXER KUNSKAP FRAM

På Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor är ungas villkor och civilsamhällets förutsättningar i fokus. Här växer kunskap fram som beslutsfattare använder när de prioriterar insatser för unga och för civilsamhället. Vi sprider kunskapen i mötet med människor, på såväl nationell som europeisk nivå. Vi fördelar också statsbidrag som ger små och stora organisationer möjlighet att genomföra sin verksamhet. Det ger också unga möjlighet att arbeta som volontär, studera eller praktisera i ett annat europeiskt land.